

összekoccnások abból az örökös, soha el nem múló vágyból, ragaszkodásból születtek, amit úgy hívnak, hogy a föld elvakult szeretete! „Egész életemben azért dolgoztam, hogy földet vegyek, minden csepp verítékem azért folyt, pedig tudom, hogy a föld eszi meg minden porcikámat” – mondja Tankó Péter(Andrásé) 85 éves ugrai gazdálkodó.

Tehát etnikai ellentét itt nem létezett a csángó-magyarok és az örmények között. A legszegényebb örmény leszármazottak, akik nem tudtak továbbállni, összeházasodtak a helyiekkel, átvették természetes, egyszerű életmódjukat és szépeket mesélnek valamikori pénzes elődjekről. És bár tudják, hogy ők örmények, már csak a legöregebbek elbeszéléseiben villan fel egy-egy szomorú, véres történet az őseikről, üldöztetésükről, hosszú-hosszú vándorlásaikról.

A székelyek befogadták őket, és az örmények ebben a számukra kedvező befogadó környezetben erős közösségeket hoztak létre. De gazdaságilag beolvadtak a környezetbe. Nyelvüket lassan elfelejtették, örmény tudatukat a vallás, a temető és templom tartotta fenn. Idők folyamán az itt élő örmények a római katolikus anyaszentegyházhoz kapcsolódtak, mégis külön templomokat építettek, külön temetővel. Ma pedig semmi nem igazolja jobban egy közösség szétesését, halálát, mint a temetők, a templom siralmas helyzete! Valahányszor elmegyek a szépvízi kicsi örménytemplom mellett, valami összeszorítja a torkomat. Szeretném világgá kiáltani, jöjjetek össze világba szétszóródott szépvízi örmények és hozzátok rendbe templomokat, mert elődeitek beleépítették abba, mint Kőműves Kelemen, történelmeknek egy darabkáját. A székelyek is segítségetekre sietnének! De az árva, egyedül maradt Péter bácsi már csak emlékezni tud, másra nem futja egy öreg ember energiájából.

Tankó Gyula

Szómagyarázat:

csángó – gyimesvölgyi, székely eredetű magyar népcsoport, *kicsiház* – mindenek, szoba-konyha, *dránica* – fenyőfából hasított tetőfedő deszka, *nyíjtópad* – ahová a halottat ravatalozzák, *melegítés* – túró, vaj, hagyma összeemelegítése, étel, *bálmos* – tejföl, vaj és puliszkalisztból főtt eledel, *zsendice* – tejtermék, *sebeste*j – savanyú tej, *túrósbo*c – puliszkába gömbölyített túró, *magyarüd* – 1918 előtt és 1940–45 közötti idő, *apritani való a tejbe* – ennivaló.

A Sepsi széki vásárokról

Trianon előtt Háromszék vármegye határ melletti megye volt, így területét kereskedelmi útvonalak sokasága szelte át. Talán a nagyobb számú átutazó kereskedőnek köszönhetően, Háromszéken sok vásáros hely keletkezett, és ezek a vásárok mindig elég népesek voltak.

Sepsiszentgyörgy, mint a szék székhelye, viszonylag korán kezdett urbanizálódni. Báthory István korában Sepsiszentgyörgy már vásártartó központként szerepel, de egészen 1564-ig, János Zsigmond megerősítő rendeletéig a brassói szászok kereskedelmi féltékenykedése miatt félévente megengedik, illetve eltiltják a városi joggal együtt járó szabadalmakat és sokadalmakat. A XVII. század végén Szentgyörgy vásárai rövid ideig a köröspataki Kálnoky család birtokába kerülnek, majd vásárterület Gidófalva nevezetű ki, de a XVII. sz. végén – XVIII. sz. elején a Szentgyörgy és Szemerja közti szabad térre költöztetik a vásárt. II. József 1782-ben megerősíti a város régi szabadalmait és hétfő napra hetivásárt engedélyez.¹

Sepsiszentgyörgy kora tavaszi vására, a böjti sokadalom *Reminiscere* utáni szerdán és csütörtökön tartatott. Ez általában Szentgyörgy vásárai közül a legkevésbé látogatott volt, a köznép szavajárásában éppen ezért *koldus vásár* volt a neve. Mégis, a leírásokból úgy tűnik, hogy a felhozott árukészlet mindig elég gazdag volt, csak éppen a tél kiszípolozta az emberek pénztárcáját, és így csappant a vásárló kedv. Egy 1884-es ismertetésből tudjuk, hogy az állatvásárra ilyenkor Fogaras megyéből, Brassóból és a környező helységekből jöttek vásárlók. „A behozott áruk között volt sok gazdasági eszköz (ekék, szekerek, kerekék, jármok, villa stb.), ezen kívül faedény, zindely, lécz, épületfa, igen sok székely szőttes, agyag- és

¹ *Potsa József* (szerk.): Háromszék vármegye. Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére. Sepsiszentgyörgy, 1899. 76–87. old.

bádogáru, no meg mézes kalács. A helybeli és kézdívásárhelyi asztalosok bőven állítottak ki házi bútort, de nagyrésze nem kelt el.² Gyaníthatóan ekkor és az egész év folyamán nagy számú szekeret adhattak el a szentgyörgyi és oltszemi kerekesek, hiszen a vámháború előtt még Sepsiszentgyörgy látta el az egész Romániát szekerekkel.³

A Szent György napi vásár szintén baromvásárral kezdődött és „bennvalóval” folytatódott Szentgyörgy állatvásárai mindig népesek voltak: a hosszú telek miatt április végére már kezdett elfogyini a téli takarmány, és a gazdák többsége túl akart adni állatján. A törzsvásárló fogarasiak mellett rengeteg szarvasmarhát vásároltak össze a marosvásárhelyi szeszgyárak részére is.⁴ Az 1880-as években a Szent György napi állatvásár rohamosan kezd fejlődni az ide jövő bellérek nagy száma miatt, akik főleg disznót és szarvasmarhát vásároltak; a lóvásár mindig gyengébb volt.⁵

A kirakodóvásár egyik fő terméke a kalap volt. Sepsiszentgyörgy és Kézdívásárhely kalaposai számítottak arra, hogy a nyár közeledtével szükség lesz az árnyéktartóra. A fa- és cseréparuk is ezen a vásáron domináltak; a múlt század végén Szentgyörgy környékén még több fazekas mester működött, akik fényes vásárokat rendezhettek itt. A Szent György napi vásár látványosságai közé tartozott a panoráma, a kintornákat nyekergető koldus-áradat, a céllövő, de leleményes újítók sem hiányoztak: 1902-ben például egy „búvár” keltett nagy feltűnést, aki egy nagy kádban a víz alá merült és itt írt, olvasott, kártyázott.⁶

Századvégünkön, a felújított Szent György-napi sokadalom kézműves vásárán hímzések, házi készítésű hangszerek, gorzafalvi cserépedények, valamint csernatori, Csíki, kovásznai és sepsiszentgyörgyi festett bútorok sokasága tarkállott. A Csíkrákosiak és a kézdívásárhelyiek vásárfiáról is gondoskodtak: mézeskalács-szívek és –lovacskák gyenge csábította a vásárlókat.

A júniusi Szent János napi vásár szintén a hagyományosan gyenge vásárok közé tartozott. Nagyobb piaca volt ilyenkor a kaszáknak, házivászonnak, pamutnak, kendernek és gyolcsnak.⁷

A Szent Mihály napi őszi sokadalom Sepsiszentgyörgy legnagyobb vására volt mindig. A sok sepsiszentgyörgyi, kézdívásárhelyi csizmadiának, tímárnak és szűcsnek ezen a vásáron jött fel igazán a csillaga, mert rengeteg téli ruha kelt el ekkor. A kádárok is jó vásárt bonyolítottak le, kellett a kád a savanyított káposztának. Cirkusz, fehér egér, szerencsecédulát húzó papagáj elmaradhatatlan tartozéka volt ezeknek a vásároknak.

Nagyborosnyó falusi vásáraink egyik leglátogatottabbja volt. A falu 1846-ban folyamodott vásártartási jogért a kereskedelmi minisztériumhoz. Nagyborosnyó Seps-, Orbai és Kézdi szék határán fekszik, ezért kereskedelmi útvonalai esélyessé tették a sokadalmak elnyerésére. A falu előljárói még a szabadalom elnyerése előtt vásárteret teremtettek a reformátusok kopjafás temetője helyén.⁸ Az új vásárteret nemsokára tényleg vásárosok tömege népesítette be, mivel 1847-ben a község négy országos sokadalomra kapott engedélyt (Júliánna, Zsófia, Szent István király és Erzsébet napon).⁹

Borosnyó vásárai mindig népesek voltak, hiszen a három szék területéről özönlöttek ide az emberek. Érdemes egy század eleji beszámolót idéznünk, hogy átéljük egy akkori vásári tumultus hangulatát: „...a baromvásárról csak annyit jegyzek fel hallomásból, hogy 14 vasúti kocsival 154 drb. marhát szállítottak Bécsbe és Budapestre, két kocsival Brassóba. A vásár napját különös érdeklődéssel figyeltem meg; általánosságban megjegyzem, hogy összehasonlítva a látott városi vásárokkal, Nagyborosnyó országos vásárja nem áll azok színvonalán alól. Már reggel 8 órakor megindult a vásár az egész vonalon, 11–12 óra között volt a legélénkebb. Mi minden van egy vásárnapon piacra hordva, az érdeklődők előtt az alábbi részletek tárják fel, melyeket Szakács György bíróval számítottunk össze. Találtunk: 22 sapkás sátor – igaz, hogy a sapkaidény most van –, 17 fazekast, drótotost pléh- és drótkészítményekkel,

² Székely Nemzet, II. évf., 1884. márc. 15.

³ Székely Nemzet, I. évf. 1883. febr. 1.

⁴ Székely Nemzet, II. évf., 1884. máj. 1.

⁵ Székely Nemzet, II. évf., 1884. más. 1.

⁶ Székely Nemzet, XX. évf., 1902. máj. 2.

⁷ Székely Nemzet, II. évf., 1884. jún. 28.

⁸ Székely Nemzet, I. évf., 1883. febr. 8.

⁹ Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. Sepsiszentgyörgy, 1991., 10. füzet, 163. old.

Gere István felvétele 1898 körül (A Székely Nemzeti Múzeum fényképtárából)

Gere István felvétele 1898 körül (A Székely Nemzeti Múzeum fényképtárából)

Gazda Klára felvétele, 1971. (A Székely Nemzeti Múzeum fényképtárából)

Gazda Klára felvétele, 1971. (A Székely Nemzeti Múzeum fényképtárából)

13 singest, 16 készruhást, 19 rövidárust, 2 órast, 2 vásári könyvárust, 8 húsárust, 18 faedényest, 15 cipészt, 9 szíjgyártót, 17 tímárt, 15 asztalost, 63 csizmadiát, 5 szűcsöt, 13 vasalót (aki a rámás csizmára rögtön patkót ver), 8 tekenyöst, 3 pléhest, 11 szitást, 2 lakatot, 4 túrórúst, 23 kofát mindenféle aprósággal, 6 szöttesárust. A sóstejet 2 árulta, a szalonját 4, deszkás 17, zsendelyes 8, kárpitós 2 volt. Ám meszet csak egy szekér árult. De nagy számmal szerepeltek a következők: pogácsa 24, hagymás-szekér 20, káposztás 60 volt. Gabonaneműt, zöldséget, fát s más, az életre szükségeseket, hogy milyen nagy mennyiségben hordtak össze, erről fogalmat nyújt az, hogy mintegy 3000 szekér fordult meg a községben a vásár napján. (...) Több ezerre megy azoknak a száma, kik adásvevéssel a négy országos vásáron itt egy évi megélhetési módjuk jelentékeny részét biztosítják.”¹⁰

A kovásznaiak, csomakőrösiek szitákkal, a zágoniak zsendellyel, a pákiaiak és papolciak skatulyákkal, a kézdívásráheliek híres pogácsáikkal gazdagították a vásárokat. A nagyborosnyói vásároknak még egy nagyon fontos terméke volt: a pálinka, melyből 25–30 szekérrelvált is felsorakoztattak. Emiatt nagyon gyakori volt a verekedés.¹¹ Századunk 30–40-es éveiben is még élő, virágzó vásár volt a nagyborosnyói, a vidék kis- és háziiparosai számontartották és látogatták.

Uzon a szék harmadik nagyon fontos vásártartó központja volt. Az itteni vásárok kialakulásának a mozgatórugója az volt, hogy a szomszédos Lisznyó 1808-ban vásárjogért folyamodott. Gróf Mikes János, az uzoni birtokos, a község elöljáróit azzal bízta, hogy ők is kérjék a sokadalmat, mert Uzon országút mellett fekvő település, és előnyben fogják részesíteni. A gróf tanácsai szerint eljárva, az uzoniak 1809-ben három országos sokadalomra kaptak engedélyt (József, Orbán és Szent Miklós napjára.)¹²

Az uzoniak egyik leglátogatottabb vására a József napi volt, melyre Fogaras, Brassó, Barcaság és Háromszék állattulajdonosai és háziiparosai egyaránt ellátogattak. 1894-től e sokadalom tenyészbika-vásárral bővült, ami további lendületet adott a vásárlókedvnek. A Kárpát-kanyar lakói addig csak Székelykeresztúrról szereztek be apaállataikat, de ettől kezdve szívesen vásároltak a közelben fekvő Uzonból is. A tenyészállat-vásár 1904-től szintén elnyerte az országos sokadalom-jelleget. Csábítón hatott a tenyésztőkre a díjazással összekötött állatkiállítás is, amit szintén József napra időzítettek. Az apaállatok vásárlóközönsége Csík és Szeben megyékre is kiterjedt.

A múlt század végére az uzoni vásártér egyre szűkösebbé vált, ezért lebontották a református templom körüli vaskos várfalat és a szomszédos telkek megvásárlásával nagyobbították meg azt. A mindig nagyméretű állatvásáron kívül a régi leírások kalaposok, cipészek, csizmadiák, lakatosok, asztalosok, tímárok, készruhaárusok, faedényesek, pléhesek jelenlétéről számolnak be.¹³ A múlt század végén egy mézeskalácsos is működött Uzonban, hogy a nélkülözhetetlen „vásárfia” ára a helybeli iparosok zsebébe vándoroljon.¹⁴

1998-ban még mindig a népesebb vásárok egyike volt az uzoni. A felhajtott nagyszámú állat mellett beszercei nyergesek, hámosok és ostorárusok, zágoni kosarasok, keresztvári fűrészarusok, olténiai fakanalások, csikrákosi és kézdívásráheliek mézespogácsások rakták ki portékáikat.

Az Orbán napi vásár fő árucikkei a mezőgazdasági eszközök – ekék, gereblyék, villák, ásók – voltak valamikor. Ma már ez is állatvásárral és „zsibvásárral” bővült ki. A gazdálkodási igények kielégítésére Anna napján kaszavásárt tartanak az uzoniak. A Miklós napi vásár régen Uzon második leglátogatottabb vására volt, melynek népes kirakodó-vásárára a háromszéki iparosok mindig ellátogattak.

Sepsiszéken még Illyefalva, Előpatak és Bodzaforduló volt vásáros hely, de ezeknek népszerűsége meg sem közelítette a három nagy vásáret. Emezek jelentősége századunkra csökkent, de még mindig érezhetünk valamit hajdani nagyságukból.

Szöcsné Gazda Enikő

¹⁰ r. I. (valószínűleg Roediger Lajos): Őszi vásár. Székely Nemzet, XVIII. évf., 1900. dec. 3.

¹¹ Székely Nemzet, V. évf., 1887. nov. 24.

¹² Orbán Balázs: u. o. 200. old.

¹³ Székely Nemzet, XII. évf., 1894. márc. 17., Székely Nemzet, XVIII. évf., 1900. nov. 28., Székely Nemzet, XX. évf., 1902. márc. 21.

¹⁴ Potsa József: i. m. 182. old.